

MERCAT ELÈCTRIC I COMPETITIVITAT

Joan Batalla

Càtedra de Sostenibilitat Energètica IEB-UB-FUNSEAM
i Universitat Rovira i Virgili
Membre del Grup de Recerca (2014SGR531)

María Teresa Costa-Campi

Càtedra de Sostenibilitat Energètica IEB-UB-FUNSEAM
Membre del Grup de Recerca (2014SGR531)

A escala europea, la crisi econòmica i financera actual ha posat en relleu la importància de l'economia real i d'una indústria forta. Tal com reconeix la mateixa Comissió Europea en les seves diferents comunicacions, la interacció de la indústria amb la resta de l'entramat econòmic europeu va molt més enllà del mateix procés productiu. Les activitats industrials s'integren en cadenes de valor cada vegada més riques i complexes, en les quals conflueixen grans empreses, amb presència global en els mercats, i petites i mitjanes empreses de tots els sectors i països.

La importància econòmica d'aquestes activitats és molt més gran de la que es desprèn de la proporció de la indústria manufacturera en el producte interior brut. A efectes il·lustratius, no més cal apuntar que més del 80% de les exportacions europees es deu a la indústria, i també el 80% de la recerca i la innovació privades. Gairebé un de cada quatre llocs de treball del sector privat es troba en la indústria i acostuma a requerir una alta qualificació, i cada ocupació addicional en el sector manufacturer genera entre 0,5 i 2 llocs de treball en altres sectors.

És per tot això que una base industrial forta és fonamental per a la recuperació econòmica i la competitivitat europees, i s'estableix la necessitat de revertir el procés de pèrdua de pes industrial que s'ha produït en els últims anys. Conscient d'aques-

ta necessitat, la Comunicació del 2012 de la Comissió al Parlament Europeu, al Consell, al Comitè Econòmic i Social Europeu i al Comitè de les Regions, *Una indústria europea forta per al creixement i la recuperació econòmica*, ja apunta la necessitat de revertir la tendència al declivi de la seva indústria per afrontar el segle XXI. Segons que apunta la mateixa Comissió Europea, aquesta és l'única manera d'aconseguir un creixement sostenible, crear ocupació d'elevat valor afegit i resoldre els reptes de la societat a què fem front. Per aconseguir-ho, cal una visió de llarg abast, que se centri en la inversió i en la innovació, però que alhora mobilitzi a favor de la competitivitat de les empreses europees tots els instruments disponibles a escala de la UE, especialment el mercat únic, la política comercial, la política de les pimes, la política de competència i la política mediambiental i de recerca.

L'atenció política sobre la indústria se sosté en el convenciment que són essencials uns sòlids fonaments industrials per aconseguir una Europa rica i amb èxit econòmic. És vital estimular la recuperació econòmica, disposar de llocs de treball d'alta qualitat i reforçar la nostra competitivitat global.

La Comissió Europea no únicament recalca la pèrdua de competitivitat de la indústria europea davant els països emergents i la d'altres països desenvolupats, sinó que apunta la necessitat de revertir aquest fenomen establint l'objectiu de reindustrialització per tal que el producte interior brut (PIB) corresponent al sector industrial passi de l'actual 16% –actual mitjana de la Unió Europea– al 20% el 2020.

Una condició sine qua non per assolir un procés de reindustrialització és innovar. Però la innovació, que ha rebut gran atenció per part dels responsables del disseny i la implementació de polítiques públiques, no és suficient per garantir una reindustrialització sostenible. L'estratègia de reindustrialització ha d'assegurar, entre moltes altres mesures, la qualitat i l'eficiència de les infraes-

estructures, especialment pel que fa a l'energia, determinant dels costos industrials i per tant de la competitivitat industrial.

És precisament en aquest àmbit on se circumscriu aquest article. Sense cap dubte, la competitivitat constitueix un dels termes més freqüentats per analistes i investigadors. En la seva versió més tradicional, la competitivitat d'una economia apareix vinculada als seus resultats comercials, si es defineix com la capacitat de mantenir i incrementar de manera sostinguda la seva presència en els mercats mundials. En consonància, els costos i els preus relatius s'identifiquen com els factors determinants de la competitivitat, ja que constitueixen la font dels avantatges comparatius de les economies. Aquesta visió més clàssica del concepte de competitivitat es complementa amb un enfocament més ampli, en què els factors determinants de la competitivitat enllacen amb la teoria del creixement econòmic que assenyalava que l'augment de productivitat a llarg termini no depèn únicament de l'evolució dels costos relatius sinó que depèn en gran manera de l'esforç en recerca, desenvolupament i innovació.

En aquest context, la competitivitat adquireix un caràcter multidimensional que depèn d'un ampli ventall de factors, en el qual l'energia té un pes creixent.

El procés de globalització econòmica dels mercats evidencia l'estreta i íntima relació existent entre energia –més ben dit, costos energètics– i competitivitat, i posa damunt la taula quin és l'estat actual, tant pel que fa a l'àmbit europeu com a l'espanyol. L'energia, considerada com un element estructural per garantir la sostenibilitat econòmica i social i l'equilibri territorial i ambiental, té una importància molt rellevant amb vista a la reindustrialització de qualsevol economia.

És per això que, abans d'endinsar-nos en els aspectes pròpiament de competitivitat, és del tot necessari revisar quina ha estat l'evolució de la política comunitària en l'àmbit energètic i la seva incidència en els sectors industrials.

Política energètica i competitivitat

Aquests últims anys la qüestió energètica ha adquirit un protagonisme creixent per diferents motius. Durant l'última dècada s'ha posat de manifest que el sector energètic es troba davant d'un punt d'inflexió i cal un canvi de model capaç de donar resposta als importants reptes que haurà d'afrontar els anys venidors.

En la complexa situació econòmica actual, la qüestió de la competitivitat recupera la seva rellevància i s'erigeix en una de les principals preocupacions de l'agenda política

La insostenibilitat del model energètic tradicional va fer inevitable que es produís un profund procés de transformació d'aquest model. La pressió de la demanda creixent sobre els recursos energètics a escala global té importantíssimes repercussions i riscos, però la solució també pot aportar un important estímul a les economies occidentals en recessió.

Des d'un punt de vista legislatiu, els últims anys, pel que fa referència pròpiament al sector energètic, han estat testimonis d'una activitat frenètica a escala comunitària. Entre el 1996 i el 2009 es van adoptar tres paquets de mesures legislatives consecutives¹ a fi d'harmonitzar i liberalitzar el mercat interior d'energia de la Unió Europea. Aquests paquets de mesures abordaven, entre altres aspectes, l'accés al mercat, la transparència i la regulació, la protecció dels consumidors, el suport a la interconnexió i els nivells de subministrament adequats. Gràcies a aquestes mesures, els nous proveïdors de gas i electricitat poden accedir als mercats dels Estats membres, i els consumidors industrials i domèstics poden triar ja lliurement el seu proveïdor. Altres polítiques comunitàries relacionades amb el mercat interior de l'energia han abordat qüestions de gran rellevància com ara la seguretat del subministrament d'electricitat, així com el desenvolupament de xarxes transeuropees de transport d'electricitat i gas.

Sens dubte, aspectes tots aquests de gran rellevància que configuren la política energètica comunitària. Abans d'endinsar-nos en els principis fonamentals de la política energètica en l'àmbit comunitari, cal apuntar que, a diferència del que havia

¹ Comunicació de la Comissió al Parlament Europeu, al Consell, al Comitè Econòmic i Social Europeu i al Comitè de les Regions, *Una política industrial integrada per a l'era de la globalització* (COM(2010) 614 final); Comunicació de la Comissió al Parlament Europeu, al Consell, al Comitè Econòmic i Social Europeu i al Comitè de les Regions, *Una indústria europea més forta per al creixement i la recuperació econòmica* (COM(2012) 582 final); Comunicació de la Comissió al Parlament Europeu, al Consell, al Comitè Econòmic i Social Europeu i al Comitè de les Regions, *Per un renaixement industrial europeu* (COM(2014) 14 final).

succeït amb altres matèries –per exemple, competència, mercat interior o medi ambient, entre d'altres– en què sí que hi ha una clara política comunitària, no es pot parlar de l'existència d'una veritable política energètica fins al 2007, moment en què l'energia comença a ocupar una importància creixent en l'agenda política comunitària que ha donat lloc a importants avenços en el desenvolupament legislatiu de les polítiques climàtiques i energètiques integrades.

Aquest últim aspecte és un altre factor distintiu de la política comunitària. La Unió Europea ha integrat, amb els aspectes positius i negatius que això comporta com veurem més endavant, els objectius climàtics i energètics en una única política que tracta de donar compliment a un triple objectiu: competitivitat, sostenibilitat i seguretat de subministrament. La idea principal que hi ha darrere d'aquesta política rau en la convicció que el sistema energètic ha de ser capaç de garantir, en primer lloc, la seguretat i la qualitat del subministrament amb un estrict respecte al medi ambient i, en segon lloc, ha de ser competitiu en si mateix, de manera que es garanteixi la competitivitat del seu entorn econòmic, en especial l'industrial. Sens dubte el repte és de gran rellevància.

Desafortunadament, aquests tres objectius són –per no dir impossibles– difícilment assequibles en simultani i menys encara mitjançant les forces del mercat en exclusiva, per la qual cosa esdevé necessari establir prioritats. En definitiva, com molts apunten, la política energètica no deixa ser la gestió permanent de les contradiccions.

Si s'analitza la plasmació dels diferents objectius de la política energètica en el cabal normatiu, el vèrtex mediambiental hi ha tingut un fort pes. La Directiva que estableix el famós 20-20-20² i, de manera molt especial, la Directiva sobre eficiència energètica aprovada el 2012 en són un clar exemple. Tanmateix, la crisi econòmica amb els seus efectes indesitjats sobre la nostra capacitat de creixement i de creació de riquesa així com un aspecte inesperat, com és la revolució energètica associada a la irrupció del *shale gas* –o gas d'esquist– als Estats Units, estan modificant l'aproximació a la qüestió energètica.

2 L'estratègia 20-20-20 és una iniciativa de la Comissió Europea establerta el 2010 en el marc de la lluita contra el canvi climàtic que consisteix a fixar diferents objectius per a l'any 2020: reduir les emissions de gasos d'efecte d'hivernacle en un 20%, estalviar el 20% en el consum energètic i proveir el sistema energètic amb almenys un 20% d'energia d'origen renovable en la matriu d'energia primària.

En la complexa situació econòmica actual, la qüestió de la competitivitat recupera –si és que mai l'havia perduda– la seva rellevància i s'erigeix en una de les principals preocupacions de l'agenda política, atès el seu caràcter d'element ineludible per tal que les empreses mantinguin o millorin la seva posició i per al desenvolupament industrial i el creixement econòmic.

En aquest context i sense oblidar la resta d'objectius comunitàris en política energètica, atès que les empreses han de competir en entorns cada vegada més difícils, sorgeix la pregunta bàsica de quin paper té l'energia en els costos d'explotació, així com en la competitivitat.

La creixent preocupació en l'àmbit comunitari per l'evolució recent dels costos i preus energètics i el seu impacte sobre la competitivitat empresarial es recull nítidament en l'última Comunicació del passat 22 de gener, *Per un renaixement industrial*. Si bé és cert que en les diferents comunicacions que s'han succeït al llarg dels últims cinc anys es continua apostant per reforçar la competitivitat industrial per donar suport al creixement econòmic i permetre la transició cap a una economia baixa en carboni i eficient en l'ús dels recursos, el paper de l'energia, i de la política energètica, especialment pel que fa al procés de formació dels preus energètics, està tenint un protagonisme creixent.

Cada vegada adquireix més importància tenir un accés segur i assequible a l'energia i a les matèries primeres, ja que representen una part significativa dels costos en moltes indústries. Els preus de l'energia en la indústria europea van experimentar un augment del 27% en termes reals entre el 2005 i començament del 2012, un percentatge superior al de la majoria d'altres països industrialitzats, en especial els Estats Units. Pel que fa a l'electricitat, la indústria europea afronta, de mitjana, preus superiors als de les indústries d'altres països desenvolupats, com els EUA, el Canadà, Mèxic i Corea, i aquesta diferència de preu ha augmentat al llarg de l'última dècada.

Tot això ocasiona que la repercussió en el preu de l'energia a Europa s'hagi d'estudiar atentament a l'hora de definir les futures polítiques en la matèria. En la mesura que l'evolució dels costos de l'energia afecta la competitivitat de les indústries amb un alt consum energètic, cal evitar augmentos desproporcionats del cost de l'energia que es deguin a impostos, a gravàmens o a altres instruments introduïts pels Estats membres per aplicar diverses polítiques. Això és fonamental per garantir una bona relació cost-eficàcia i contribuir a la millora de la competitivitat de la UE.

Amb aquest ànim, la mateixa Comissió Europea va acompanyar la seva Comunicació del 22 de gener de 2014 d'una sèrie de comunicacions addicionals i documents tècnics en l'àmbit energètic, en què destaca la Comunicació *Un marc estratègic en matèria de clima i energia per al període 2020-2030*. En aquesta nova Comunicació, la Comissió Europea continua ratificant el seu ferm compromís de reducció de les emissions de gasos d'efecte d'hivernacle d'acord amb els fulls de ruta fixats per al 2050. No obstant això, apunta que, i aquesta és sens dubte una de les grans novetats, l'assumpció d'aquest compromís ha de seguir un enfocament eficaç des del punt de vista dels costos que sigui assequible i competitiu, que garanteixi la seguretat de proveïment i la sostenibilitat i que tingui en compte les actuals circumstàncies econòmiques i polítiques. La preocupació per l'evolució dels costos energètics és sens dubte una de les noves novetats, qüestió aquesta que exigeix en termes comunitaris "un coneixement profund dels factors que determinen els costos de l'energia per tal que la política es basi en fets i evidències, de manera que sapiguem del cert quina influència es pot aconseguir per mitjà de polítiques nacionals i de la Unió i què queda fora del seu abast".

En definitiva, garantir que la competitivitat de les empreses i l'assequibilitat de l'energia per als consumidors siguin fonamentals a l'hora de determinar els objectius del marc i els instruments necessaris per aplicar-lo.

Aquesta preocupació se sustenta en l'evolució diferencial que han seguit a Europa aquests costos energètics, com veurem a continuació, en relació amb els seus principals competidors.

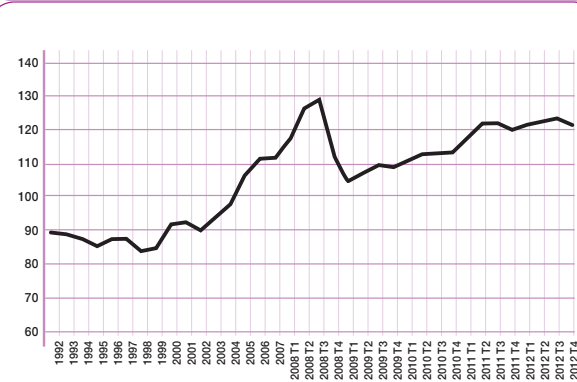
Costos energètics i competitivitat

L'energia és important per a la competitivitat de les economies dels diferents Estats en la mesura que afecta tant els costos de producció de les indústries i serveis com el poder adquisitiu de les llars.

En una primera aproximació, es pot observar que el cost energètic mitjà a què han de fer front els països membres de l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE) presenta una sendera creixent des del començament de la dècada passada, amb un pic el primer trimestre del 2008.

Malgrat la rellevància de l'evolució dels costos energètics en termes absoluts, aquests no són els factors determinants de la competitivitat. Els costos i preus relatius s'identifiquen com els factors determinants de la competitivitat, atès que constitueixen

Gràfic 1
Índex de l'OCDE de preus de l'energia per a usos finals industrials i domèstics (2005 = 100)

Font: OCDE, *Energy prices and taxes*, 2013

la font dels avantatges comparatius d'unes economies davant d'altres. L'existència de diferències de preus de l'energia que han d'afrontar unes economies en relació amb els seus principals competidors és sens dubte un factor generador de desavantatges comparatius en la mesura que aquestes disparitats en els preus de l'energia poden reduir els nivells de producció i inversió i canviar les pautes comercials a escala mundial, llevat que es vegin compensades per millores en l'eficiència energètica.

L'impacte de l'existència d'aquests diferencials en preus energètics sobre la capacitat competitiva dependrà en gran manera del pes que tingui cada una de les fonts energètiques en la matriu de consum final d'energia.

La Unió Europea ha lluitat històricament contra els elevats i volàtils costos de l'energia, en gran part com a conseqüència de la seva dependència respecte dels combustibles fòssils, que són les seves dues principals fonts energètiques en la matriu d'energia final. L'electricitat és la tercera energia final més consumida després del petroli i del gas natural amb un pes relatiu dins de la matriu de consum energètic final del 21,5% del total de l'energia consumida. No obstant això, ha rebut una especial atenció com a factor de competitivitat per una sèrie de motius.

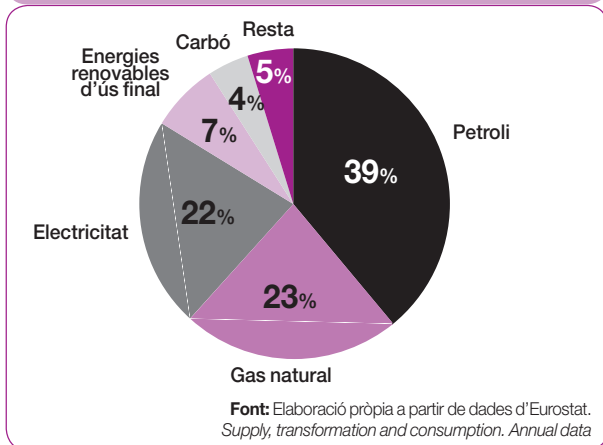
En primer lloc, l'electricitat, conjuntament amb el gas natural, constitueix una de les principals fonts energètiques en el sector industrial. Addicionalment, el consum d'electricitat creix a un ritme elevat, a causa de la progressiva electrificació de les activitats productives, incloent-hi el transport per mitjà de la implan-

tació del vehicle elèctric. En l'àmbit del sector industrial, el pes de l'electricitat ha crescut de manera rellevant des del 1990, moment en què només representava el 23%.

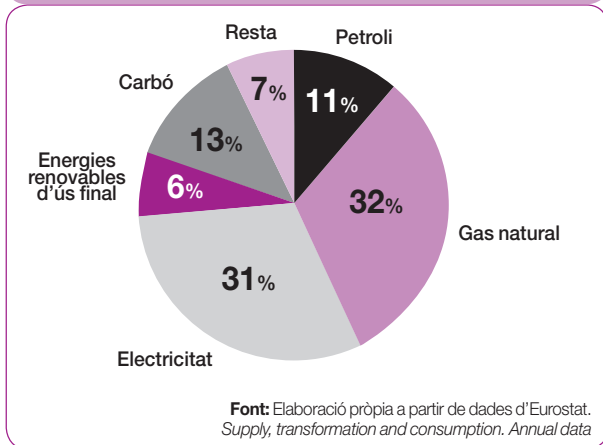
Però, més enllà d'aquests aspectes dins de la matriu d'energia final, l'electricitat ha rebut una especial atenció per altres motius aliens a la seva importància relativa. Dins d'aquests destaca el mecanisme de formació de preus finals de l'electricitat en relació amb la resta de principals fonts energètiques.

En el cas concret del petroli, encara que els factors que expliquen l'evolució del preu del petroli són molts i molt diversos,

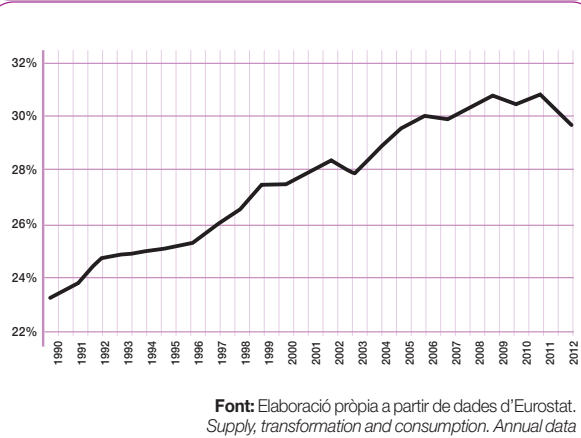
Gràfic 2
Matriu d'energia final, 2012 (UE28)

Gràfic 3
Matriu d'energia final en el sector industrial, 2012 (UE28)

Gràfic 4
Matriu d'energia final en el sector industrial, 2012 (UE28)

tant des del costat de l'oferta com del de la demanda, aquest preu es forma en mercats internacionals. El petroli cru, així com els productes que en deriven, pot ser considerat no només com una *commodity* d'energia, sinó també estratègic i guanyar ràpidament pes com a *commodity* financera. Des d'aquesta última perspectiva, cal ressenyar que el mercat del petroli –o *trading*– té lloc, principalment, en dues seus. D'una banda, al NYMEX (New York Merchantile Exchange), per al cru de referència americana, i, de l'altra, als futurs de l'ICE (Intercontinental Exchange), amb operativa a Londres. En ambdues places s'estructuren contractes prenent, respectivament, com a subjacents el West Texas Intermediate (WTI), que s'utilitza per indexar els futurs sobre el petroli que es comercialitza als Estats Units, i el Brent (amb denominació del mar del Nord), que és la base de referència per als futurs del mercat europeu principalment.

En definitiva, es tracta d'una *commodity* d'energia que amb independència de l'evolució del seu preu així com dels factors que la determinen, no pot ser considerada com un factor generador d'avantatges comparatius. En la mesura que el seu preu es forma en mercats internacionals i, per tant, la seva evolució condiciona en la mateixa mesura –sense considerar les possibles diferències relatives a les càrregues fiscals que suporten– tots els agents consumidors, no pot ser considerada com a generadora de millores de deterioraments relatius de competitivitat.

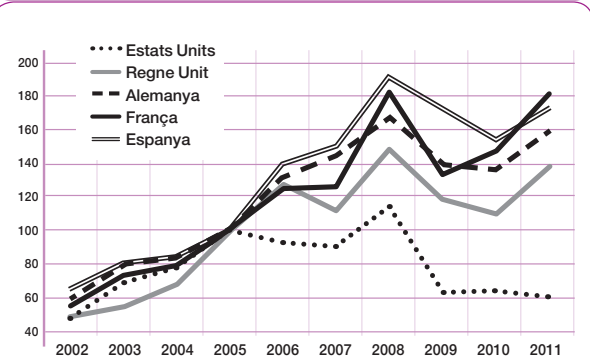
Anàlogament al que succeeix amb el petroli, el carbó es comercialitza a tot el món i es transporta per mar fins als seus mercats de destinació. El comerç internacional del carbó està condicio-

nat únicament pels costos del transport, que representen una part significativa del seu preu final. És per això que el comerç internacional del carbó tèrmic es divideix en dues grans zones geogràfiques: la corresponent a l'Atlàntic i la corresponent al Pacífic. Malgrat que les possibles diferències de costos logístics poden condicionar l'existència de diferencials de preus, l'arbitratge acaba ocasionant que els mercats tendeixin a superposar-se quan els preus del carbó són elevats i hi ha excés d'oferta als mercats. És per això que tampoc no pot ser considerat com un aspecte que cal tenir en compte en l'anàlisi de l'evolució de la competitivitat econòmica.

En el cas del gas natural en els últims anys, s'ha produït un canvi estructural d'enorme transcendència a escala europea amb l'aparició de mercats d'àmbit nacional o regional en els quals hi ha alternatives d'aprovisionament, garantides físicament pel reconeixement d'accés a les infraestructures de transport, emmagatzemament i regasificació, i als quals els comercialitzadors i consumidors exigeixen, amb èxit creixent, fórmules de fixació de preus a curt termini ajustades a una nova realitat sectorial, més oberta i molt més competitiva.

Aquest canvi estructural ha facilitat que els mercats majoristes de gas natural hagin experimentat a Europa un gran enlairament en els últims 10 anys, fet que ha ocasionat la creació de *hubs* de gas on es negocien cada vegada més volums de gas natural i els preus del qual s'erigeixen com a principals referents de l'evolució del preu *spot* a Europa. Malgrat el caràcter regional d'aquests mercats, des d'una perspectiva competitiva, cal

Gràfic 5
Preu del gas natural per a usos industrials (2002-2011). (Índex 2005 = 100)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Agència Internacional de l'Energia. *Natural Gas Information* (2012)

ressenyar que l'espectacular increment de la producció de gas pels EUA, ocasionat pel gran volum de reserves trobades de gas no convencional que es caracteritza per un preu altament competitiu, ha provocat un desacoblament entre els preus que paguen els consumidors europeus en relació amb els seus competidors a l'altra banda de l'Atlàntic.

El sector de l'electricitat és la font de desavantatges competitiu més alta, com ho indica l'anàlisi comparada de l'evolució dels preus finals tant per a usos industrials com domèstics. En aquesta línia, la Comissió Europea reconeix aquesta situació en la seva Comunicació *Una indústria europea forta per al creixement i la recuperació econòmica*, quan analitza l'evolució de la competència en el sector elèctric. Si bé el mercat interior de l'energia ha contribuït al desenvolupament de les condicions de competència en els mercats majoristes, com s'observa en l'evolució comparada dels preus en el *pool*, el segment minorista és focus de creixent preocupació. La Comissió Europea i el CEER (Council of Energy European Regulators) admeten que els avantatges del procés de liberalització del mercat elèctric no han arribat als consumidors, que no s'estan beneficiant d'un mercat amb una més alta presència d'agents.

Costos i preus elèctrics i competitivitat

Al llarg d'aquest article s'ha posat de manifest la importància de l'energia –i dels seus preus– per a la competitivitat de les diferents economies. En el cas elèctric, en els últims anys i a escala europea, s'ha incrementat la diferència dels preus finals elèctrics

Quadre 1 Consideracions referents a la formació de preus energètics

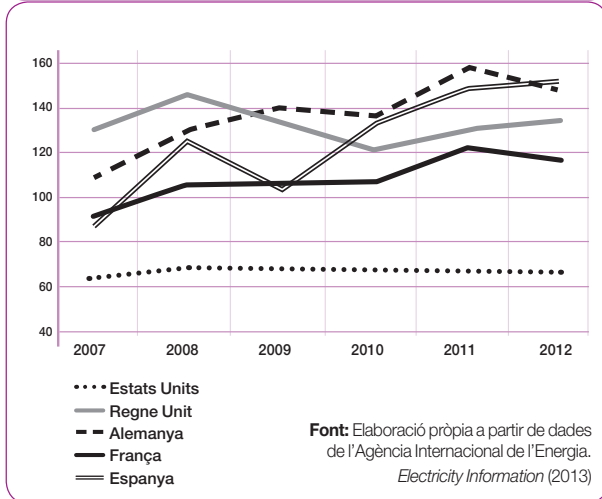
PETROLI	✓	Formació de preus en mercats internacionals
GAS NATURAL	✗	Formació de preus en mercats regionals
CARBÓ	✓	Formació de preus en mercats internacionals
ELECTRICITAT	✗	Formació de preus en mercats infraregionals i fons i tot nacionals. Rellevància creixent de la "falca governamental"

*El concepte de "falca governamental", com es veurà més endavant, fa referència als costos introduïts per decisions dels governs en el preu final de l'electricitat en qualitat d'impostos, gravàmens i altres càrregues no recuperables.

Font: Elaboració pròpia

Gràfic 6

Preu de l'electricitat per a usos industrials (2007-2012). (US\$ a preus reals/MWh)

en relació amb els seus principals socis econòmics. Així mateix, aquestes disparitats no únicament es produeixen en relació amb els seus competidors internacionals sinó que també es produeixen a escala europea entre els diferents Estats membres.

A l'hora d'abordar la qüestió relativa a l'evolució dels preus finals de l'electricitat, és important diferenciar entre preus majoristes i minoristes. Els importants avenços esdevinguts en el procés de consecució d'un veritable i efectiu mercat interior de l'energia, acompanyat d'una creixent penetració de l'energia elèctrica generada a partir de fonts d'origen renovable, han exercit una pressió a la baixa sobre els preus majoristes de l'electricitat. Tanmateix, aquesta no ha estat la tònica seguida pels preus minoristes, sens dubte a causa de l'evolució creixent dels costos elèctrics regulats finançats per mitjà de les tarifes i peatges d'accés pagats pels consumidors. Si hi sumem, tal com reconeix la mateixa Comissió Europea, altres aspectes com ara regulacions mal dissenyades, falta de competència en el desenvolupament de tecnologies de baixes emissions de carboni o els mateixos efectes indesitjats derivats de la recessió econòmica, és fàcil entendre l'evolució alcista dels preus finals de l'electricitat.

Aquest augment dels preus minoristes s'explica en gran part per les decisions preses pels governs per tal de recuperar principalment els costos associats a les diferents polítiques energètiques i mediambientals. Atesa la seva evolució dispar al propi si de la Unió Europea, que afecta, per tant, en diferent mesura

la competitivitat dels diferents Estats membres, està sent objecte d'anàlisi per les autoritats comunitàries.

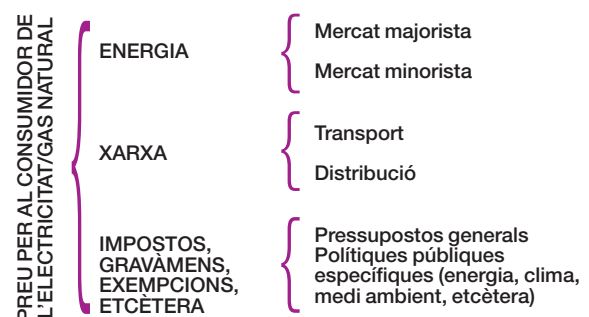
L'anàlisi i identificació dels principals elements de cost que configuren el preu final que paguen els consumidors industrials i domèstics constitueix l'objecte d'una recent Comunicació de la Comissió Europea³. Amb dades compreses en el període 2008-2012, la Comissió Europea aplica una metodologia centrada en el desglossament del preu final de l'electricitat a tres components: component d'energia integrat pels costos del mercat majorista i minorista, component de xarxes i un últim component integrat per impostos, gravàmens i altres càrregues no recuperables.

La metodologia aplicada per la Comissió Europea, tal com s'apunta en la mateixa Comunicació, no té per objecte analitzar els determinants subjacents dels costos associats al subministrament elèctric, sinó més aviat identificar i quantificar els components del preu final. Rep especial atenció el component integrat pels costos introduïts per decisions dels governs en el preu final de l'electricitat en qualitat d'impostos, gravàmens i altres càrregues no recuperables. En la mesura que la mida d'aquests en termes econòmics i el seu repartiment entre les diferents ti-

3 Comunicació de la Comissió al Parlament Europeu, al Consell, al Comitè Econòmic i Social Europeu i al Comitè de les Regions, Preus i costos de l'energia a Europa (COM(2014) 21 final). Aquesta Comunicació va acompanyada d'un document de treball dels Serveis (Document dels Serveis de la CE) on s'incorporen dades i anàlisis complementàries.

Quadre 2

Principals components dels preus de l'electricitat

Font: Document dels Serveis de la CE que acompanya la Comunicació de la Comissió Europea (COM(2014) 021 final)

pologies de consumidors està bàsicament sota el control dels governs i no està subjecta ni al joc de factors competitiu ni a la disciplina de la regulació econòmica de les xarxes, alguns autors s'hi refereixen com la "falca governamental"⁴.

Si se n'analitza l'evolució, s'observa que els preus elèctrics al consumidor final van augmentar per a la majoria de consumidors, tant industrials com domèstics, a la Unió Europea, durant el període 2008-2012. Els preus residencials van augmentar a un ritme anual pròxim al 4% i els preus industrials a un ritme anual del 3,5%, en ambdós casos per sobre de la inflació. Pel que fa als preus majoristes de l'energia elèctrica, integrant del cost energètic, des del 2008, en termes mitjans han disminuït o s'han mantingut. Aquest comportament dels mercats majoristes s'explica per diverses raons.

Aspectes com la recessió econòmica, una competència més gran en els mercats majoristes de generació –amb uns costos de les fonts primàries d'energia a la baixa–, els avenços en el procés de consolidació del mercat interior de l'energia o una forta penetració de les energies renovables en les respectives matrius d'aprovisionament elèctric, amb uns costos de variables de generació pràcticament nuls, es troben darrere d'aquesta evolució favorable dels costos elèctrics.

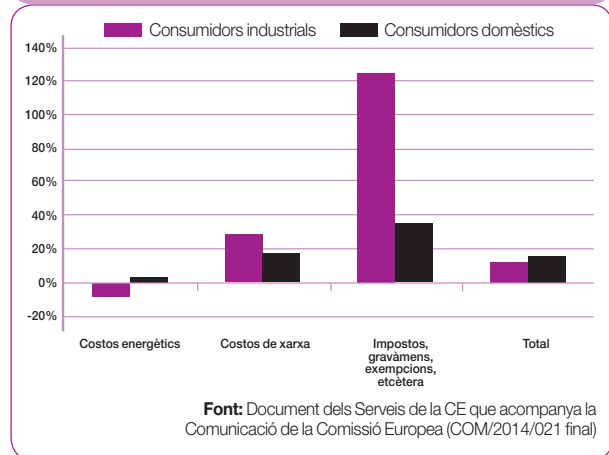
En el marc d'aquesta anàlisi comparada de l'evolució dels diferents components de cost, sens dubte destaca l'evolució dels costos corresponents a les polítiques públiques i decisions governamentals que, amb un creixement acumulat en el període 2008-2012 del 127% per al segment de consumidors industrials i del 36,5% per al segment de consumidors domèstics, explica en gran mesura l'augment registrat en els preus finals de l'electricitat.

D'això es dedueix que una proporció cada vegada més petita del preu de l'electricitat a la Unió Europea no està subjecta a la disciplina competitiva dels mercats i depèn cada vegada més de decisions polítiques.

Des d'una perspectiva competitiva, aquest últim aspecte resulta de gran rellevància. La competitivitat econòmica d'aquells sectors industrials intensius en el consum d'energia elèctrica està

4 Dr. David Robinson (Oxford Institute for Energy Studies), en el seu estudi *Análisis comparativo de los precios de la electricidad en la Unión Europea: Una perspectiva española*, d'abril del 2014.

Gràfic 7
Evolució dels principals components del preu final de l'electricitat (2008-2012) (%)

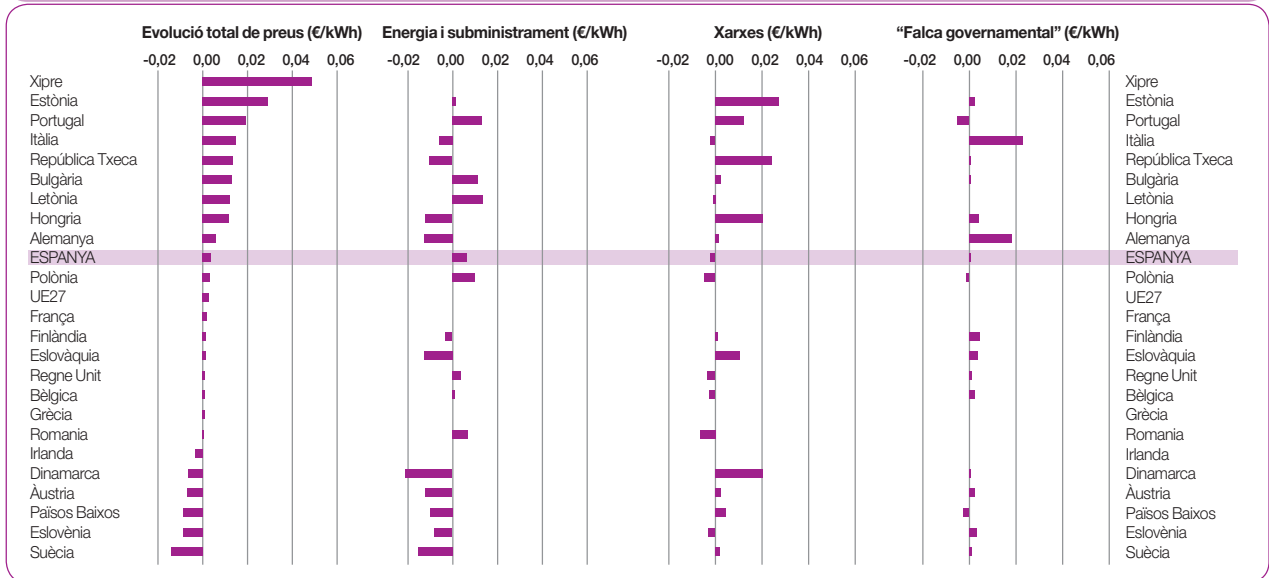
condicionada no únicament per l'evolució dels costos associats a les polítiques públiques adoptades pels seus respectius governs sinó també –aspecte que és de gran rellevància– pels criteris de repartiment dels esmentats costos entre les diferents classes de consumidors. La determinació de qui i com es paguen aquests costos a través de les diferents metodologies de disseny de les tarifes elèctriques és, sense cap dubte, un element que cal tenir en consideració quan s'està analitzant l'evolució comparada de la competitivitat de les diferents economies.

Amb l'objectiu de fer una primera aproximació a l'impacte dels costos de les polítiques públiques en els increments del preu final als diferents països, David Robinson, en el seu estudi⁵, presenta l'evolució dels diferents costos que integren el preu final per a diferents tipologies de consumidors (grans consumidors industrials, consumidors industrials de mida mitjana i consumidors domèstics).

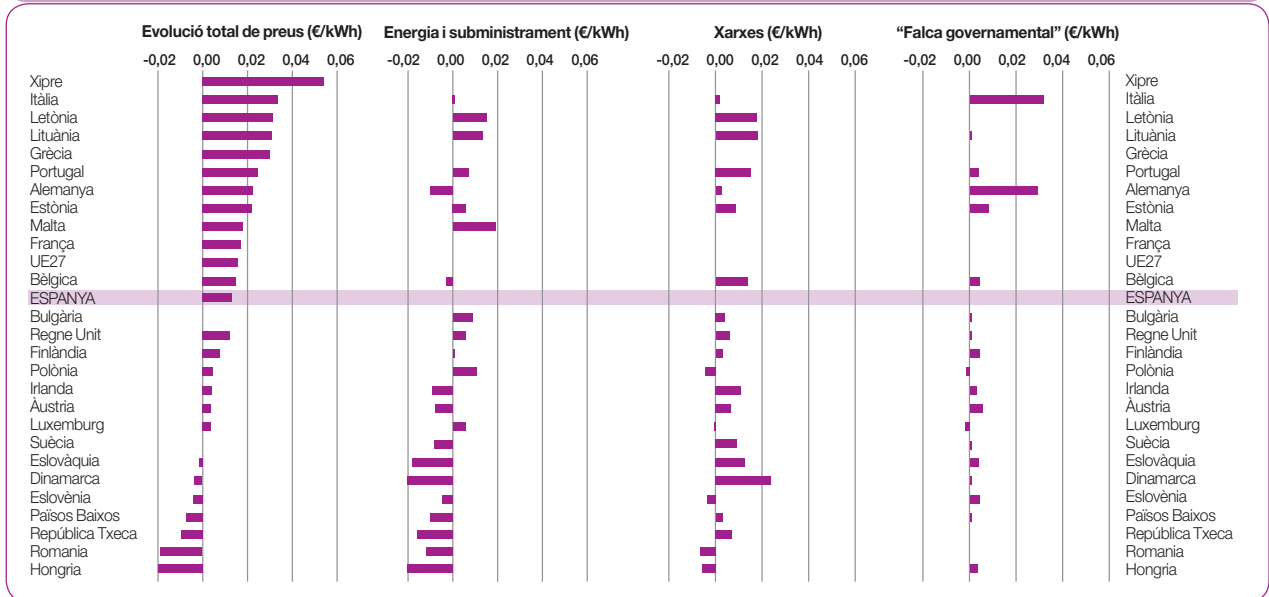
De l'anàlisi de l'evolució d'aquests costos es desprenen dues qüestions de gran rellevància. D'una banda, l'impacte dels costos de les polítiques públiques sobre el preu final varia en cada Estat membre, així representa per exemple per al cas espanyol el 50% del preu final de l'electricitat que paguen els consumidors domèstics. D'altra banda, els criteris de repartiment d'aquests costos tenen una gran rellevància. Els consumidors domèstics són el segment de consum per excel·lència a l'hora

5 Op. cit. a la nota 4.

Gràfic 8 Evolució dels preus, costos de l'energia, xarxes i de la "falca governamental" per a la gran indústria (2008-2012)

Gràfic 9 Evolució dels preus, costos de l'energia, xarxes i de la "falca governamental" per a consumidors industrials de mida mitjana (2008-2012)

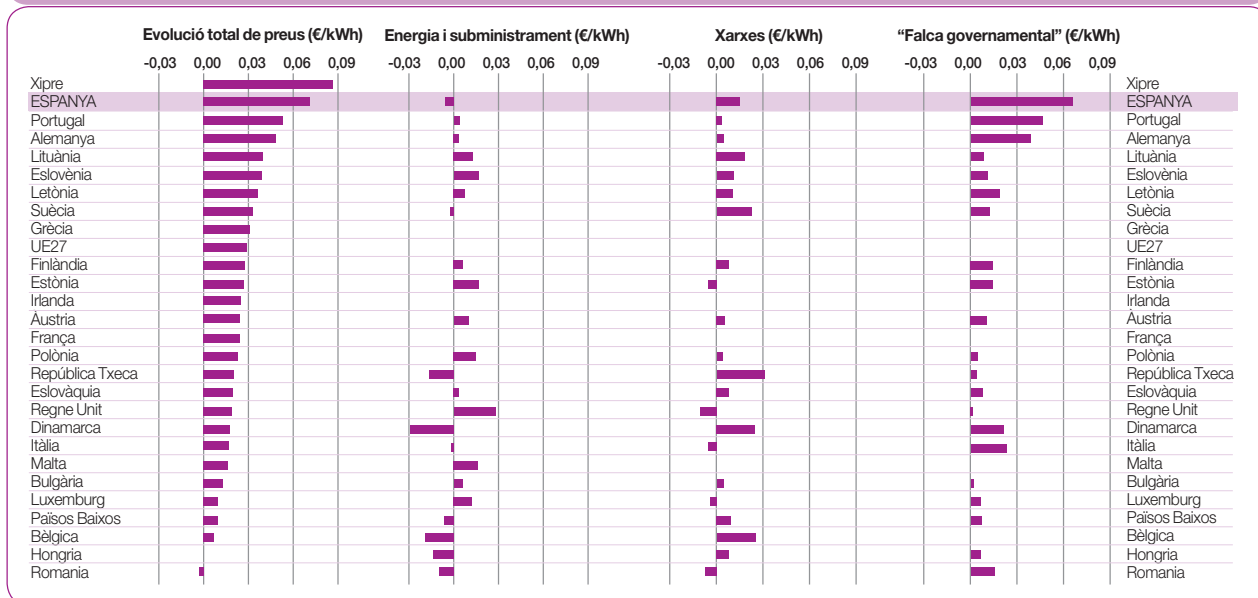
de finançar els costos creixents de la intervenció pública per mitjà de les seves tarifes i preus finals elèctrics.

La falta de transparència en la determinació d'aquests costos així com els criteris de repartiment entre els consumidors sens dubte pot estar falsejant la competència efectiva a escala co-

munitària i ha de ser presa en consideració per les autoritats comunitàries.

En aquest sentit, es pot destacar la recent aprovació per la Comissió Europea d'una sèrie d'orientacions sobre la intervenció pública en els mercats de l'electricitat, a fi de reduir al

Gràfic 10 Evolució dels preus, costos de l'energia, xarxes i de la "falca governamental" per a consumidors domèstics (2008-2012)

mínim els efectes de falsejament⁶. Aquesta Comunicació advo- ca per una evolució de les directrius sobre ajuts d'Estat en l'àmbit de l'energia i el medi ambient de manera que evoluci- onin cap a plantejaments més orientats al mercat que reflec- teixin l'evolució de l'estructura de costos de les tecnologies de l'energia i la creixent competitivitat dels costos en el mercat interior europeu.

Conclusions

L'actual crisi econòmica, sense precedents a escala mundial, ha posat de manifest la necessitat de comptar amb uns sòlids fonaments industrials i recuperar la importància del sector industrial dins de les diferents economies. En l'àmbit europeu, hi ha el convenciment que uns sòlids fonaments industrials són essencials per aconseguir els nivells de creixement econòmic existents prèviament a l'inici de la crisi econòmica. Estimular la recuperació econòmica, així com la creació i disposició de llocs de treball d'alta qualitat i elevat valor afegit, passa ineludible- ment per un procés de reindustrialització de la matriu producti- va i això, sens dubte, passa per reforçar la competitivitat eco- nòmica de la indústria en el seu conjunt.

6 Comunicació de la Comissió Europea, *Realitzar el mercat interi- or de l'electricitat i treure el màxim partit de la intervenció pública* (C(2013) 7243 final).

La Comissió Europea promou un procés gradual de reindusti- alització de la Unió Europea, a fi d'aconseguir que el pes de la indústria suposi un 20% del PIB de la UE per al 2020, davant l'actual 16%. Conseqüentment, la Unió Europea ha identificat la política industrial com una prioritat estratègica i ha definit una sèrie de pilars en què s'hi ha de recolzar. Dins d'aquesta política s'identifica l'energia, i en particular el seu cost, com a aspecte crític a l'hora de millorar les nostres proporcions de competitivitat a escala internacional. Aquesta preocupació se sosté en l'evolu- ció en els últims anys, en el cas europeu, dels costos energètics per sobre dels nostres principals competidors. Aquesta evolució negativa dels costos energètics s'agreuja en el cas concret de l'energia elèctrica, que ha vist com el cost final del seu submini- strament s'ha incrementat en relació amb els seus principals com- petidors internacionals acompanyat de creixents disparitats en- tre els diferents Estats membres.

Per revertir aquesta situació cal una reflexió sobre les possibles línies d'actuació en què s'abordin en profunditat les diferents polítiques públiques posades en marxa en els últims anys i la seva incidència en el procés de reindustrialització de l'econo- mia europea. Tot això sense perdre de vista els ambiciosos ob- jectius plantejats en l'àmbit de la lluita contra el canvi climàtic, que fan necessari transitar cap a un nou model energètic capaç de conciliar els diferents objectius de la política energètica al cost més baix possible. ■